

Glede na te okoliščine in gibala procesa sodobne preobrazbe naselij razlikuje štiri kategorije naselij, ki predstavljajo vmesno plast v kontinuumu: tista, ki so se razvila bodisi zaradi industrije, novih ali razširjenih centralnih funkcij, koncentracije delovnih migrantov, ali pa zaradi rekreacije oziroma letovišarske in zdraviliške funkcije. Toda smoter njegove raziskave so vendarle fiziognomske značilnosti in zato, da bi prišel do osnov za tako tipologijo, v nadaljevanju obravnava metode diferenciranja prostorske strukture naselij, mest in vasi. Navaja tri glavne indikatorje: zgoščenost zazidave, število stanovanj na hišo in na hektar površine naselja, zunanji videz hiš v povezavi z njihovo prvotno in sedanjo funkcijo ali namembnostjo. Zavedajoč se težav, ki so v zvezi z uporabo teh kriterijev, jih zato v naslednjem poglavju — o tipologiji — uporablja le ilustrativno in odstopa od bolj rigoroznega metodološkega pristopa. Zato se tudi poglavje o tipologiji ne konča z nekim eksplicitnim tipološkim modelom, ampak — skupaj s sledečo obravnavo »prostorskih elementov urbanizacije« (točneje morda: gradbeno-arhitekturnih in mikrourbanističnih) — analizira osnove za tak model. Mednje je Sedlar vključil tudi lego in položaj naselij, pa tudi odnos do idealnih urbanističnih modelov oziroma njihovih prvin, ki se ponekod očitujejo.

Ostali del publikacije zajema grafično in slikovno dokumentacijo, ki se navezuje na tekst v poglavju »primeri obravnavanih naselij« in kjer je podan prav zgoščen prikaz njihovih značilnosti.

Sedlarjeva knjiga, četudi je šele prvi korak k znanstveni obravnavi te tematike, je vsekakor dragocena pobuda za nadaljnje delo, morda bolj geografov (ki so svojčas itak orali to ledino pri nas) kot arhitektov. Ta pojav je vse bolj masoven, a je navzlic temu ostal razmeroma zanemarljivo področje raziskovanja, ali pa se je obravnaval le na redkih vzročnih primerih. V Sedlarjevi knjigi bo raziskovalec našel marsikatero spodbudo za formulacijo trdnjkega in izpopolnjenega metodološkega pristopa, zlasti pa obilico fakturnega gradiva, posebej še v manuskriptu študije, ki jo ta publikacija povzema.

Vladimir Kokole

Iz geografske književnosti o Jugoslaviji

Geografija SR Hrvatske. Institut za geografiju Sveučilišta u Zagrebu. Knjiga I: Središnja Hrvatska, opći deo, strani 218. — Knjiga II: Središnja Hrvatska, regionalni prikaz, strani 224. — Knjiga III: Istočna Hrvatska (še v pripravi). — Knjiga IV: Gorska Hrvatska, strani 196. — Knjiga V: Sjeverno Hrvatsko Primorje (še v pripravi). — Knjiga VI: Južno Hrvatsko Primorje, strani 230. — Školska knjiga, Zagreb 1974.

Današnji čas, ko se geografi po svetu in pri nas raje usmerjajo v več ali manj specializirane raziskovalne naloge ali pa vključujejo v aplikativne analize, premalo pa se zavedajo, da je ena od njihovih osnovnih nalog, če že ne glavna, pa vsaj takšna, ki je zares samo njihova, regionalno-geografska sinteza, ko so zato znanstveno zasnovane, tudi večavtorske regionalno-geografske knjige čedalje redkejšje, ko se o takih knjigah tudi med geografi rado govori z omalovaževanjem, je vsekakor razveseljiva izjema, da je ena od naših najbolj aktivnih znanstveno-raziskovalnih institucij (Institut za geografijo Univerze v Zagrebu), uvrstila tako delo za svojo republiko med svoje glavne naloge in ga je v sorazmerno kratkem času tudi z uspehom izvedla. Še razveseljiveje je, da se je v to delo vključila pod vodstvom redakcijskega odbora, ki ga sestavljajo Ivan Crkvenčić, Mladen Friganović, Radovan Pavić, Veljko Rogić in Miroslav Sić večina hrvatskih geografov, ne samo morda takih, ki so obremenjeni s šolsko regionalnogeografsko tradicijo, temveč tudi aktivnih raziskovalcev. Razveseljivo je nadalje, da ta delovni zbor sploh ni nameraval sestaviti t. i. »monografije« o Hrvatski kot celoti, v kakršni ob sistematskem pregledu posameznih elementov za vso republiko sploh ne pride na vrsto kompleksna karakte-

ristika posameznih regij, kakor se je to zgodilo ob sicer hvalevredni monografiji o ČSSR, o kateri smo poročali v GV 1971 na str. 186—187. Nasprotno, redakcija je monografsko obdelavo SR Hrvatske kot celote sploh opustila, temveč je svojo republiko prikazala samo v njeni pisani pokrajinski in družbenogeografski regionalni diferenciaciji. Zato bo ta zbirka šestih knjig, ko izideta še zadnji dve, zares regionalni in ne splošni prikaz naše sosednje republike.

Ker dela te vrste danes skoraj ne zmore več samo en avtor, je sodelovanje več avtorjev neizbežno. Pri tem se seveda odpira vprašanje enotnega oziroma usklajenega koncepta. Čeprav so avtorji delo opravili v kratkem času, se vidi, da so zasnovo temeljito skupno pretresli. To dokazuje že osnovna razdelitev republike na pet glavnih regij (Osrednja Hrvatska, Vzhodna Hrvatska, Gorska Hrvatska, Severno Hrvatsko primorje in Južno Hrvatsko primorje), pa tudi podobni kriteriji razdelitve vsake od makroregij na manjše regije (z vzporednim upoštevanjem pokrajinskih in gravitacijskih momentov), dosledno upoštevanje pokrajinsko-ekoloških, historyčnih in današnjih družbeno-gospodarskih faktorjev, označba današnje stopnje družbeno-gospodarskega razvoja (kar je za domala vse regije opravil en sam avtor) ter perspektivni pogled v nadaljnji razvoj. Da so pri tem vendar ostale med posameznimi knjigami določene konceptualne neizbruenosti, je razumljivo (eden od primerov je različni poudarek, ki so ga različni avtorji dali fiziognomsko-razvojni označbi naselij, tako vaških kot mestnih). Deloma so take razlike tudi pozitiven učinek prizadevanj redakcije, da puste avtorjem čim več svobode v presoji, kako obravnavati prizadeto regijo in njene posebnosti.

Najtežje je bilo morda delo povsem uskladiti pri prvih dveh knjigah, ki obravnavata Osrednjo Hrvatsko, prva kot obči del in druga kot regionalni prikaz. Zato je tu prišlo do nekaterih morda nepotrebnih ponavljanj v prispevkih različnih avtorjev npr. o pomembnosti položaja, o prirodnih osnovah in historyčnih vplivih, pa o šestih podregijah, na katere knjiga deli Osrednjo Hrvatsko. To so Zagrebska urbana regija, Hrvatsko Zagorje, Varaždinska Podravina in Medimurje, Lonjsko-ilovska zavala in bilogorska Podravina, Sisačka Posavina in Banija ter Karlovska Pokolpje s Kordunom. Ta regionalizacija, ki sloni na že omenjenih kombiniranih kriterijih, je zelo prepričljiva. Podpisani, ki se je s tem problemom ukvarjal pri pripravi predavanj iz regionalne geografije Jugoslavije, je prišel ne samo glede osrednje Hrvatske, temveč glede regionalizacije Hrvatske sploh do povsem istih rezultatov. V posameznih primerih, kjer razpolagamo z manj prepričljivimi kriteriji, so seveda mogoči še dvomi. Tako se mi zdi, kar avtorji tudi poudarjajo, gravitacijski vpliv Bjelovarja prešibak za povezavo Lonjsko-ilovske zavale in bilogorske Podravine v eno regijo. Vzbuja se dvom, če vendar ne kaže te regije razdeliti na kakršenkoli način med širša pojma Podravine in Posavine.

V občem delu o Osrednji Hrvatski (I. knjiga) je na uvodnem mestu Stanko Žuljić uspelo in zrelo prikazal prostor Osrednje Hrvatske in njegov osrednji pomen za Hrvatsko. Pri tem je plastično označil tudi že vseh šest naštetih subregij. Zgodovinski razvoj je na kratko očrtal Zvonimir Dugački, obeležje prirodnih osnov pa je dodal Josip Roglić s sodelovanjem T. Segote za klimo in J. Ridjanovića za vode. Tudi Roglić se je posebej dotaknil prirodnih karakteristik subregij. Isto velja za poglavje o prebivalstvu, ki ga je napisal spet Stanko Žuljić. Poglavje o gospodarstvu obravnava le Osrednjo Hrvatsko kot celoto. V njem je mr. Adolf Malić obdelal primarne in terciarne dejavnosti, Ivan Jelen pa sekundarne. Ivan Crkvenčić je prispeval zaključni poglavji o stopnji družbeno-gospodarskega razvoja in o naseljih.

V drugi knjigi o Osrednji Hrvatski (»Regionalni prikaz«) je na prvem mestu obdelava Zagrebske urbane regije (Ivan Jelen), ki je zahtevala seveda poseben način obdelave in se ni mogla držati sheme za obravnavanje ostalih subregij Osrednje Hrvatske, z razvrstitvijo snovi na poglavja o prirodnih osnovah, o družbeno-gospodarskem pomenu, o naseljenosti in po-

nekod še posebej o problemih in možnostih pokrajine. Morda bi si pri Zagrebu želeli v besedilu in v kartografskem prikazu kaj več o teritorialno-fiziognomskih razvojnih fazah, podobno kakor je to prikazano v VI. knjigi za Zadar, Šibenik in Split. Ostale regije Osrednje Hrvatske so prikazali njihovi dobri poznavalci, Zvonimir Dugački Hrvatsko Zagorje, Pavao Kurtek Varaždinsko Podravino in Medjimurje, spet Zvonimir Dugački Lonjsko-ilovsko zavalu in bilogorsko Podravino, Adolf Malič Sisačko Posavino z Banijo in Marijan Sašek Karlovsko Pokolpje s Kordunom.

Medtem ko III. knjige o vzhodni Hrvatski (ki bo vključevala Slavonijo in Baranjo) še nimamo v rokah, pa nas zelo zanima IV. knjiga, ki obravnava jasno geografsko individualnost Gorske Hrvatske. V njej sta posebej obravnavani obe gorski pokrajini Lika (glavni avtor je Veljko Roglič, poglavji o klimi in vodah pa sta napisala T. Segota in J. Ridjanović) in Gorski kotar s posebej opredeljenim t. im. Ogulinsko-plašćanskim submontanim podoljem (avtor je Radovan Pavić, za poglavje o vodah J. Ridjanović in za demogeografske karakteristike Andrija Bognar). Lika je nadalje diferencirana na Gacko regijo z brinjskim predelom, na Ličko-gračsko zavalu, na Krbavo in na Liško Pounje, Gorski kotar pa na osrednjo podregijo t. im. Delniški koridor, na severozahodni gorski blok z dolino Čabranke, na kompozitno dolino Kolpe in na Velikokapelski ali Drežniški medprostor.

Kot zadnjo imamo pred seboj VI. knjigo, ki obravnava Južno Hrvatsko primorje (Dalmacijo). Knjiga je morda od vseh najbolj organsko zgrajena, saj jo je skoraj v celoti napisal en sam avtor (prof. Mladen Friganović), razen historično-geografskega uvoda (Veljko Roglič), poglavja o prirodnih osnovah (Josip Roglič, za klimo T. Segota in za vode J. Ridjanović), o stopnji družbeno-gospodarskega razvoja (Ivan Crkvenčič), o Pagu (Dragutin Mirković), o Srednjedalmatinskih otokih (Klement Derado), o zagorskem pasu in dolnjeneretvanskem kraju (Josip Roglič), o Korčulansko-pelješkem predelu (Ante Kalodjera), o Mljetu (Nikola Stražičić), o Lastovem in Konavlah (Josip Ridjanović) in o Dubrovniškem primorju (Tonko Radica). Knjiga sestoji iz obsega dela, ki vključuje razen še omenjenega zgodovinsko-geografskega uvoda in poglavja o prirodnih osnovah še lepo zaokroženo poglavje o družbeno-gospodarskih svojstvih (prebivalstvo, gospodarstvo, naselja) ter iz regionalnega pregleda. V tem pregledu je sicer uvodno podčrtana podolžna pokrajinska razčlenitev Dalmacije na otoke, obalni pas in Zagoro, vendar se je za regionalno obravnavanje Dalmacije redakcija odločila za razdelitev na Severno, Srednjo in Južno Dalmacijo. Severna Dalmacija je naprej razčlenjena na Zadarsko regijo in Šibeniško regijo (Šibeniško primorje in Zagora, Drniški in Kninski kraj), Srednja Dalmacija je poistovetena s Splitsko regijo (Splitsko primorje z Zagoro, Trogirsko primorje z Zagoro, Omiško primorje z Zagoro, Srednjedalmatinski otoki, Makarsko primorje in Zagorski pas s spodnjeneretvanskim krajem), Južna Dalmacija pa z Dubrovniško regijo (Korčulansko-pelješki kraj, Mljet, Lastovo, Dubrovniško primorje in Konavle).

Z zanimanjem pričakujemo še izid obeh preostalih knjig. Organizatorjem in avtorjem celotnega dela pa smo že zdaj dolžni zahvalo in priznanje. Dodamo naj le še željo, da bi podobno delo čim prej dobile tudi druge republike, med njimi Slovenija.

Svetozar Ilešič

Planerski atlas Socialističke republike Hrvatske. Republički sekretariat za urbanizam, gradževinarstvo, stambene i komunalne poslove, Zagreb 1974.

V uvodu je poudarjeno, da je Planerski atlas SRH sestavni del prostorskega načrta SRH in da vsebuje vse za planiranje relevantne pojave v prostoru. S tem je povedano, da atlas nima ambicij nadomestiti nacionalnega atlasa Hrvatske. Isto je razvidno tudi iz vsebinske in tehnične izvedbe. Ce-